

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ –
СУМСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-
методичної ради Інформаційно-
методичного центру управління
освіти і науки Сумської міської ради
№ _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ управління освіти і науки
Сумської міської ради
№ _____

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Світ природи»

1 рік навчання

Автор:

Акіменко Віта Миколаївна – керівник гуртка комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Рецензенти:

Говорун О.В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, анатомії та фізіології людини і тварин Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка.

Люльченко М.В. – методист комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сьогодні в Україні система освіти має забезпечити підготовку молодого покоління, спроможного вийти із стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи. У зв'язку з цим еколого-натуралістична освіта учнів у позашкільних навчальних закладах має широкі можливості, створюючи передумови для розвитку соціальної активності вихованців, їхньої самостійності, усвідомлення природи як системи цілого ряду цінностей.

Навчальна програма реалізується в гуртку еколого-натуралістичного напрямку, розрахована на навчання дітей 6-8 років. Побудована на основі компетентнісного підходу та з урахуванням принципів науковості, послідовності, активності, індивідуального підходу, зв'язку теорії з практикою.

Мета програми – формування у вихованців ключових компетентностей засобами біологічної освіти; розширення й систематизація знань учнів з шкільного курсу, оволодіння методами пізнання живої природи та екологічно грамотної поведінки в довкіллі, формування інтересу до глибокого вивчення біологічних дисциплін.

Основні завдання програми полягають у формуванні компетентностей:

пізнавальної – закріплення та поглиблення базових компетентностей, отриманих на уроках природознавства; формування уявлень і понять про об'єкти та явища природи, їх взаємозв'язки, типових представників рослинного і тваринного світу України;

практичної – оволодіння методами пізнання природи; формування вмінь і навичок догляду за рослинами і тваринами, охорони і захисту природи;

творчої – розвиток здібностей вихованців до розв'язання творчих завдань, набуття досвіду власної творчої діяльності;

соціальної – виховання екологічної свідомості та екологічно доцільної поведінки; розуміння дійсності та почуттів інших людей, ціннісного ставлення до себе та інших, вміння працювати в колективі.

Практичні роботи проводять як у приміщенні (кабінеті), так і в теплиці, куточку живої природи та безпосередньо на природі.

Навчальна програма передбачає один рік навчання:

1-й рік – основний рівень – 72 год. на рік, 2 год. на тиждень.

Ураховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, даною програмою заплановано використання різноманітних форм і методів навчальної діяльності. Пропонується використання аудіо- та відеоматеріалів, розв'язання інтелектуальних задач та практичних завдань з розвитку сенсорно-пізнавальних та психічних здібностей учнів. Передбачено широке використання в навчальному процесі активних та інтерактивних методів (ділових та рольових ігор, проблемних ситуацій) у поєднанні з дослідницькою роботою.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, участь у конкурсах, виставках, змаганнях.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси вихованців, стан матеріально-технічної бази закладу, в якому працюють гуртки.

Основний рівень, перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО–ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	-	1
2.	Людина – частина природи	1	1	2
3.	Земля – планета сонячної системи	3	-	3
4.	Жива та нежива природа	1	1	2
5.	Місяці і пори року	1	-	1
6.	Погода рідного краю	2	1	3
7.	Рослини – зелене диво землі	12	7	19
8.	Тварини – частина живої природи	13	4	17
9.	Ліс – зелене багатство	1	2	3
10.	Охорона природи в Україні	3	2	5
11.	Сезонні зміни в природі	6	4	10
12.	Гори України	1	-	1
13.	Водойми, їх різноманіття	1	-	1
14.	Корисні копалини	1	-	1
15.	Карта України	1	-	1
16.	Підсумок	2	-	2
	Разом	50	22	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (1 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка. Правила поведінки у позашкільному закладі та навчальному кабінеті.

2. Людина – частина природи (2 год.)

Теоретична частина. Природа та її компоненти. Значення природи в житті людини. Вплив людини на природу.

Практична частина. Експерсія в природу «Цей чарівний світ».

3. Земля – планета сонячної системи (3 год.)

Теоретична частина. Земля, її форма. Горизонт, основні сторони горизонту. Обертання Землі навколо осі. Доба. Рух Землі навколо Сонця. Рік. Уявлення про причини зміни пір року на Землі.

4. Жива та нежива природа (2 год.)

Теоретична частина. Жива та нежива природа. Природні та рукотворні об'єкти.

Практична частина. Екскурсія «Ознайомлення з об'єктами неживої та живої природи».

5. Місяці і пори року (1 год.)

Теоретична частина. Пори року, характерні ознаки. Історія календаря. Місяці року.

6. Погода рідного краю (3 год.)

Теоретична частина. Погода та її складові. Народні прикмети передбачення погоди. Рослини і тварини, що передбачають погоду.

Календар природи. Вивчення основних умовних позначень явищ природи.

Практична частина. Спостереження за погодою рідного краю. Практична робота «Ведення календаря природи».

7. Рослини – зелене диво землі (19 год.)

Теоретична частина. Різноманітність рослинного світу. Роль рослин у природі та житті людини. Дерева, кущі, трав'янисті рослини. Культурні та дикорослі рослини. Кімнатні рослини та їх різноманітність. Класифікація кімнатних рослин. Широколистяні кімнатні рослини. Кактуси. Лікарські кімнатні рослини. Період росту та спокою кімнатних рослин. Рослини-символи України. Рослини-гіганти. Рослини-карлики. Їстівні та отруйні рослини (ягоди). Гриби, їх різноманітність та правила збору. Отруйні гриби та перша допомога при отруєнні.

Практична частина. Ознайомлення з будовою рослин. Догляд за кімнатними рослинами. Розмноження кімнатних рослин. Екскурсія до саду лікарських рослин ЦЕНТУМ. Екскурсія до теплиці. Ознайомлення з будовою грибів. Досліди з рослинами.

8. Тварини – частина живої природи (17 год.)

Теоретична частина. Тварини. Дикі і свійські тварини. Комахи. Риби. Птахи. Звірі. Земноводні. Плазуни. Екзотичні тварини. Тварини куточка живої природи. Значення тварин. Тварини – об'єкти народної творчості.

Практична частина. Спостереження за тваринами в куточку живої природи. Екскурсія «Акваріум та його мешканці». Екскурсія «Свійські тварини». Інтелектуальна гра «Я у світі не один, що я знаю про тварин».

9. Ліс – зелене багатство (3 год.)

Теоретична частина. Ліс, його особливості. Значення лісу. Типи лісів. Їх охорона та лісовідновлення.

Практична частина. Екологічна гра «У лісі». Творча робота «Майбутнє лісу очима дітей».

10. Охорона природи в Україні (5 год.)

Теоретична частина. Охорона природи. Червона книга України. Рослини, занесені до Червоної книги. Тварини Червоної книги. Заповідні території Сумської області.

Практична частина. Творча робота «Захистимо природу». Екскурсія до об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення «Ботанічний сад «Юннатівський».

11. Сезонні зміни в природі (10 год.)

Теоретична частина. Сезонні явища в природі та їх значення в господарській діяльності людини. Зміни в житті тварин восени. Міграції птахів. Зимовий стан спокою у рослин. Тварини взимку. Весна. Зміни у природі навесні. Рослини – первоцвіти. Охорона первоцвітів. Особливості поведінки тварини навесні.

Практична частина. Екскурсія «Золоті барви осені». Ознайомлення з рослинами-первоцвітами ботанічного саду «Юннатівський». Спостереження за птахами взимку.

12. Гори України (1 год.)

Теоретична частина. Гори. Природа Українських Карпат.

13. Водойми, їх різноманіття (1 год.)

Теоретична частина. Водойми рідного краю. Річки, озера, моря. Значення водних багатств для життя людини.

14. Корисні копалини (1 год.)

Теоретична частина. Корисні копалини, їх значення та різноманітність.

15. Карта України (1 год.)

Теоретична частина. Карта України. Умовні позначення.

16. Підсумок (2 год.)

Практична частина. Конкурс знавців природи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- про значення природи для людини та її вплив на природу;

- про метеорологічні явища природи;
- про місяці та пори року;
- про будову рослин та грибів;
- про вплив природних умов на їх ріст і розвиток;
- про особливості будови та зовнішнього вигляду тварин;
- про взаємозв'язок між будовою тварин і способом їхнього життя;
- про основні шляхи охорони природи;
- розрізняють поняття «жива» і «нежива» природа;
- класифікують корисні копалини;
- мають уявлення про Землю, як планету сонячної системи;
- карту України, назви гір, річок, озер, морів України.

Вихованці мають вміти:

- проводити прості фенологічні спостереження за змінами у природі;
- виявляти взаємозв'язки у живій і неживій природі;
- вести щоденники спостережень за погодою;
- користуватися умовними позначеннями на карті України;
- реалізувати власні задуми під час виконання творчих та дослідницьких робіт;
- доглядати за кімнатними рослинами і тваринами в куточку живої природи.

Вихованці мають набути досвід:

- участі у природоохоронних заходах.
- самостійної діяльності на гурткових заняттях;
- використання набутих знань у повсякденному житті.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання	К-ть / шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Обладнання для дослідів та практичних робіт	
Папір	
Олівці кольорові	
Комплекти тематичних карток	
Фізична карта України	
Об'єкти живої природи	

ЛІТЕРАТУРА

1. Анашкина Е. Н. 300 вопросов и ответов о домашних животных. – Ярославль: Академия развития, 1997. – 208 с.
2. Акімов І. А. Червона книга України. Тваринний світ./ – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
3. Андрієнко Т. Л. Заповідні скарби Сумщини. – Суми: Видавництво «Джерело»; 2001. – 208 с., 28 кольор. іл.
4. Балашова С. Спостереження за природою як засіб екологічного виховання молодших школярів / С. Балашова // Почат. шк. – 2005. – № 3. – С. 19-21. – Бібліогр.: 1 назв.
5. Верзилін Н.М. Мандри з домашніми рослинами. / Н.М. Верзилін Видавництво дитячої літератури «Веселка» Київ 1973. – 64 с.
6. Вінниченко М.Д., Черненко В.В. Краса і велич природи Сумщини: фотоальбом / Суми: ВАТ «СОД». Видавництво «Козацький вал», 2003. – 48 с.
7. Волошин О. М. Скарбничка цікавинок з природознавства. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 108 с.
8. Волошин О. А. Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. – 48 с.
9. Дідух Я. П. Червона книга України. Рослинний світ./ за ред. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
10. Заповідні скарби Сумщини / [Під загальною редакцією д.б. н. Т. Л. Андрієнко]. – Суми, 2001.
11. Книш М. Г. Розуміючи – оберігай: тваринний світ Сумщини: навчально-методичний посібник.
12. Книш М. П., Грищенко В. М. – Суми: Університетська книга; 2010. – 236 с.
13. Клименко А. А. Гулівери і ліліпути рослинного світу // Початкова школа. – 1995. – № 3, с. 21-22.
14. Лікарські рослини енциклопедичний довідник. Редакція академіка А. М. Гродзінського 1991 р. Київ. Головна редакція української радянської енциклопедії ім. М. П. Бажана.
15. Миколаєва С. М. Як прилучати дитину до природи. Метод.матер. до роботи з батьками установ. М., 1993.
16. Мезенцев В. А. Енциклопедія чудес. Книга третя. Природа і людина / В. А. Мезенцев. – К.: Веселка, 1985. – 135 с.
17. Мовчан Ю. В. Риби України (визначник-довідник) / Ю. В. Мовчан. – К.: Золоті ворота, 2001. – 444 с.
18. Похила Л. С., Яцук Г. Ф., Гдаль Б. Б. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини. – Тернопіль: Мандрівець, 2003. – 72 с.
19. Панько І. С. Тварини – друзі чи вороги / І. С. Панько, В. І. Панько. – К.: Урожай, 1989. – 160 с.